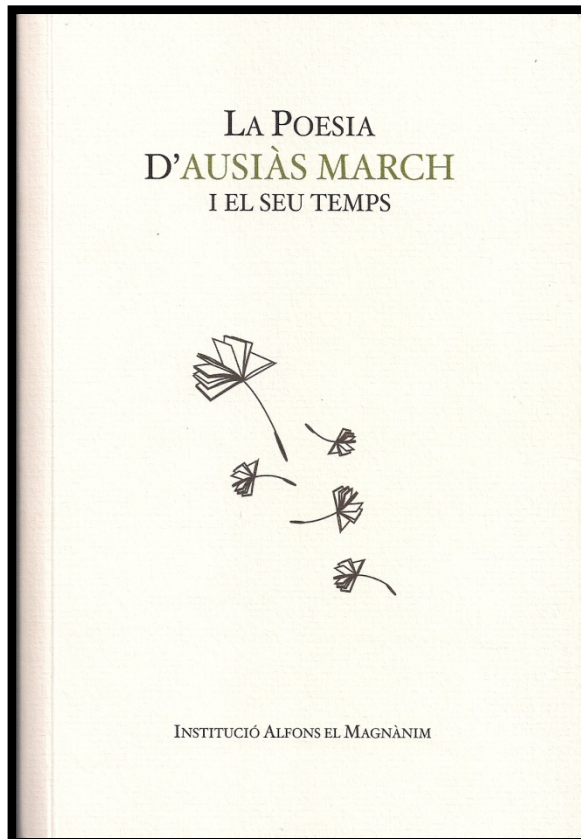


Autors Diversos. *La poesia d'Ausiàs March i el seu temps*. València: Institució Alfons el Magnànim, 2010. 2 vols. 378 pags. ISBN: 978-84-7822-576-7.

Reviewed by Josep Enric Estrela  
Universitat de València



En ocasió del 550 aniversari de la mort del poeta valencià Ausiàs March, es va celebrar en la ciutat de València –del 8 al 12 de setembre de 2009– el Congrés Internacional Ausiàs March. 550 aniversari 1400-59, organitzat per la Institució Alfons el Magnànim, amb la col·laboració de la Conselleria de Cultura i Esport de la Generalitat Valenciana i la Universitat de València. L'objectiu de la trobada era reunir medievalistes en diverses sessions acadèmiques per a establir quantitativament i qualitativament l'estat dels estudis sobre Ausiàs March i la seua època, el context en què va escriure la seua producció literària i com aquesta ha transcendit al pas dels segles, així com reflexionar sobre l'interés creixent que aquest autor i la seua obra ha despertat en altres àmbits lingüístics amb el pas del temps. El programa va seguir els criteris

científics d'un comité format pels professors doctors Robert Archer (Kings Colleg., London), Antoni Ferrando (Universitat de València), Jaime Siles (Universitat de València) i Vicente Simó Santonja. Ricard Belleveser, director de la IAM, va exercir les funcions de coordinador del simpòsium i ha sigut davall la seua supervisió que enguany s'han publicat les actes que arrepleguen totes les intervencions que hi tingueren lloc, les quals giren al voltant de tres aqueixos: el context històric i cultural de l'època en què va viure Ausiàs March (1400-59), la seua personalitat i els estudis sobre la dimensió literària i filològica de la seua producció poètica.

L'índex de col·laboracions s'obri amb el discurs inaugural, que anà a càrrec del doctor Robert Archer, gran coneixedor de la producció ausiasmarquiana, i que duu com a títol "Per un Centre d'Estudis Marquians" (23-26). Archer en la seua intervenció va destacar que March és, probablement, el poeta més gran de tota la península ibèrica fins mitjan segle XVI i que els seus versos estan a l'altura dels

clàssics italians o llatins. Així mateix va subratllar la falta d'estudis sobre la seua personalitat i la necessitat que es publiquen –informatitzats– els documents que fan referència a la seua vida com, per exemple, els que procedeixen de l'Arxiu de Medinaceli, a Sevilla. L'investigador londinenc conclou la seua ponència manifestant la necessitat de crear un centre d'estudis que impulse i coordine les investigacions sobre Ausiàs March, a fi de pal·liar les llacunes existents actualment.

Tot seguit hi trobem l'article de Júlia Butinyà "L'Humanisme a la Corona d'Aragó" (41-62) en què presenta a grans trets aquest moviment com inicialment antiuniversitari i antiescolàstic, que s'expressa en llengua romanç, admira l'helenisme i gaudeix d'un desig racionalista quant a la producció intel·lectual. En segon lloc Butinyà se centra en l'Humanisme a l'antiga Corona d'Aragó, en alguns trets que, segons l'autora, són arquetípics en tant que responen a un moviment que defineix com "inestable", el que condiciona, al seu parer, l'aparició d'uns autors "híbrids" –que no poden considerar-se medievals o renaixentistes, però tampoc humanistes, al cent per cent– i que tenen com a comú denominador una producció intel·lectual que gira vers el subjectivisme i provoca, entre altres conseqüències, un ennobliment de la producció literària. Des d'aquesta òptica, autors com Metge, Eiximenis, Isabel de Villena, Antoni Canals –fins i tot considera que fóra adient incloure l'escolàstic March– i obres com el *Curial*, respondrien a aquest patró elàstic i mixturat, de complexa aprehensió, que és, segons Butinyà, aquest corrent de pensament que precedeix el Renaixement, i que a l'antiga Corona d'Aragó tingué, al seu parer, tres centres: Barcelona, Nàpols i València.

Amb el doble propòsit de reivindicar la lírica cortesana d'origen trobadoresc com a signe d'identitat del llinatge d'Aragó i situar, així mateix, l'abandó de l'occità pel català en l'art de rimar en la generació de poetes vinculada al rei Alfons El Magnànim –que es va establir a València el 1425– i entre els que destaca Ausiàs March i Martí Garcia, Jaume Torró presenta l'estudi titulat "La cort literària d'Alfons el Magnànim". En ell, a més de defensar aquesta tesi tot citant un conjunt de literats àulics –contemporanis d'Ausiàs– fidels a la lírica de l'amor cortés, el professor de la Universitat de Girona posa en relleu també que els anomenats *infants d'Aragó* – i més concretament la lírica culta que es va gestar en l'entorn dels descendents de Ferran d'Antequera– van motivar també l'adopció –en certa manera també un retrobament o reelaboració– de la poesia d'origen occità en les lletres castellanques. Torró vincula determinades composicions de cançoners castellanques d'origen aragonés i el gust pel villancet en la cort napolitana, respectivament, a les *danses* i *virelais* compostos en català en el si de la cort alfonsina.

El cèlebre historiador de l'art Felipe Garín, a manera de *divertimento*, vertebrada en una narració pseudoliterària els fets culturals i artístics contemporanis a Ausiàs March en la ponència titulada "Ausiàs March (1400-59). El arte mediterráneo en su tiempo" (63-68). D'altra banda, Manuel Ruzafa, realitza una mirada panoràmica a un grup social que, encara que minoritari, mantenia un volum demogràfic important en el regne de València en l'època que va viure el poeta: els mudèjars. En el seu estudi fa

patent la vinculació de la comunitat musulmana a València amb d'altres veïnes, i fa una relació bàsica de les característiques d'aquest grup social que, encara que sotmés políticament, jurídicament i fiscalment, mantenien un marc institucional i una vida social prou activa (69-86).

En l'article titulat "Ausiàs March i la geopolítica del seu temps", el professor de la Universitat d'Alacant, Eduard Mira, ens presenta, a partir de les escasses referències que March fa sobre els esdeveniments polítics més rellevants que van tindre lloc en l'Europa del segle XV, la mentalitat d'un noble que, com no podia ser d'una altra manera, estava al corrent del que succeïa en el món i al qual no li passaven inadvertits els assumptes de política exterior que tenien lloc a València mentre el rei Alfons El Magnànim hi va establir la seua cort. I des de la mateixa perspectiva d'aprofundir en qüestions biogràfiques a partir dels seus versos, l'historiador Ferran Garcia-Oliver, en "Ma llengua té la vida e la mort, del poema a la biografia d'Ausias March", (101-13) aprofundeix, a partir de la documentació que es conserva del senyor de Beniarjó, en la concepció que es tractava d'un modest noble –en la tardor de l'edat mitjana– conscient del declivi que patien els qui pertanyien al seu estament a causa de l'auge de la burgesia i la concentració de poder en llinatges més poderosos que no el seu, pel que es refugia –segons Garcia-Oliver– en un univers literari personal des d'on podrà projectar, si més no, les seues contradiccions i ideals més íntims.

El també historiador de la Universitat de València, Jorge Sáiz en "La carrera militar y el linaje de Ausiàs March" (115-34), ubica i interpreta les dades de la biografia del poeta valencià i del seu llinatge des de l'òptica de la carrera militar nobiliària en temps del rei Alfons el Magnànim. Segons Sáiz, en 1429 –després de la mort de sa mare– Ausiàs es veié obligat a abandonar la carrera militar –l'opció més vàlida per a la seua promoció en l'entorn àulic– per a exercir les seues obligacions com *cap* de llinatge –ell era l'únic hereu baró. No obstant això, seria gràcies al seu talent literari que pogué escapar de l'anonimat i seguir manifestant d'aquesta manera la seua condició de noble.

Vicente Simó, degà honorari del Col·legi Notarial de València, en el seu estudi "Anàlisis jurídico de las últimas voluntades de Ausiàs March" realitza una anàlisi en què desgrana les disposicions testamentàries d'aquest a favor de la seua descendència –cinc fills haguts en relacions extramatrimonials– i del seu hereu universal, Jofre de Blanes, nebot de Joana Escorna, la segona esposa d'Ausiàs (133-67).

Una de les col·laboracions més destacables del volum, pel seu rigor metodològic i expositiu, és la del filòleg Antoni Ferrando: "Observacions sobre la llengua d'Ausiàs March" (169-229). En ella examina diverses qüestions, la primera, relacionada amb la pronúncia correcta del nom del poeta. Ferrando, després de revisar de manera exhaustiva les aportacions més rellevants sobre si l'antropònim Ausiàs és oxíton o paroxíton, com ja féu Colon (1970), confirma que es tracta d'una paraula aguda i explica que la incidència de la castellanització cultural de la noblesa valenciana va contribuir al llarg de la segona meitat del segle XVI a difondre la pronunciació paroxítona o –fins i tot– a l'adopció del terme Osías. D'altra banda, Ferrando també

dedica un espai del seu estudi a analitzar la denominació de pàtria i la llengua del noble i literat valencià i constata com, si bé ja des del segle XIV es comença a adoptar el nom de valencià, en el sentit de llengua pròpia del Regne de València, encara, quan es dirigien a l'exterior del regne, els contemporanis d'Ausiàs March designaven la seua llengua com a catalana. I posa èmfasi en el fet que el terme "llemosí" respon a una manera de resoldre un problema terminològic a partir del moment en què es va produir la consolidació de la fragmentació onomàstica respecte al nom de l'idioma de catalans, valencians i balears –que va tindre lloc en les primeres dècades del segle XVI– i com aquell fou un terme que va gaudir de fortuna fins a finals del segle XIX. En el mateix sentit, Ferrando argumenta que la concepció d'Ausiàs March com un poeta amb un llenguatge "fosc" té el seu inici en el mateix període en què es començava a diluir la consciència idiomàtica dels valencians (Ferrando 1980) –el segle XVI– pel fet que diverses causes d'índole social i cultural van fomentar innovacions en el camp lèxic i morfològic del valencià literari que s'apartaven en certa manera dels recursos artificiosos i cultistes que el poeta va utilitzar en els seus versos; un factor, no obstant això, que no va dificultar la percepció de la seua producció com "expressió sublim d'un nou llenguatge poètic i d'uns valors filosòfics morals plenament vigents, que aconseguiren convertir-lo en el nostre escriptor clàssic per antonomàsia" (Ferrando 2010). I al marge del que s'ha exposat, Ferrando també s'ocupa de descriure la singularitat lingüística i mètrica del corpus poètic marquià i apunta les possibles causes de l'abandó de la llengua occitana com a vehicle d'expressió literari a l'hora de compondre'l.

El professor de la Universitat Autònoma de Barcelona, Francesc J. Gómez en "Unitat i seqüència dels "Cants de Mort" d'Ausiàs March" (230-62) qüestiona que la sèrie de poemes designats així fos en origen una conjunt unitari i ordenat pel mateix poeta, i postula que difícilment tindrien el seu origen en la mort de Joana Escorna, la seua segona esposa. Més aviat, Gómez considera que els Cants de Mort admeten una lectura seqüencial en clau amorosa i amb estructura consolatòria, al llarg de la qual es descriuen les etapes successives del dol fins al triomf de l'amor més enllà de la mort. En definitiva, que March construeix el seu procés consolatori a partir de la seua pròpia i innovadora teoria amorosa. I és també en aquest aspecte en què insisteix Marion Coderch, en "Lleixau al meu acompanyat amor" (LIII, 30): l'amant, la dama i l'amor a la lírica d'Ausiàs March" (263-83), perquè segons aquesta investigadora March, davant de la proliferació de poetes d'extracció social diferent de la seua, els quals cultivaven la poesia d'inspiració cortesana, es distancia d'ells establint un grau superior de distinció: ja no serà l'amor per la dama allò que ennobrirà l'amant-poeta, sinó el tracte privilegiat –o no– que l'amor en si, personificat en aquella, li dispensarà, marcant així un pas endavant en la tendència aristocratitzant de la lírica cortesana del seu temps.

Vicent Josep Escartí, en "Les edicions cinccentistes d'Ausiàs March: la via d'accés a Castella" (285-310), s'ocupa de les nombroses edicions i traduccions dels versos del poeta valencià que es van fer en el segle XVI en la península ibèrica. Escartí traça de manera detallada un periple que s'inicia a València el 1539 –amb

l'edició prínceps que Baltasar de Romaní va dedicar a Fernando d'Aragó, Duc de Calàbria (Escartí 1997) i que passa per Sevilla (1553), Valladolid (1555), Barcelona (1543 i 1560), Saragossa (1562), Madrid (1579) i acaba en Turnon, el 1633, amb la traducció al llatí del valencià Vicente Mariner. Tota aquesta tasca de difusió de l'obra ausiasmarquiana va repercutir de manera singular, com s'encarrega de demostrar Escartí, en la poesia castellana del segle XVI. De fet, la primera influència en un poeta en castellà fou per a a Joan Boscà, el qual l'imità en molts sonets i "cobles" i, a més, va suscitar l'interés pels versos del poeta valencià al seu amic Garcilaso de la Vega, que cal considerar com el propagador més eficaç de la producció ausiasmarquiana entre els literats castellans del seu temps, com també ho van ser altres autors de la talla de Diego Hurtado de Mendoza, Gutierre de Cetina o Fernando de Herrera, que van prolongar la veu poètica d'Ausiàs March al llarg del segle XVI i es van servir d'ella per a apartar-se de la tradició pròpia i obrir-se a altres novetats, provinents d'Itàlia. Novetats en què, per a uns, March va servir de referent i, per a d'altres, en va ser imitador, dues consideracions que, siga com vulga, convergeixen en el fet que March va ser considerat un referent inexcusable per als poetes més avantatjats del segle d'or de les lletres castellanes.

Dominique de Courcelles, en "De l'élaboration d'un "je" poétique dans la première moitié du XVe siècle. Essai de littérature comparée: Ausiàs March entre Charles d'Orléans et François Villon" (311-25), realitza un exercici de contrast entre la producció poètica de March i la de dos dels poetes francesos més notables del segle XV, els quals destaquen també per haver produït una lírica personal: Carles I d'Orleans i François Villon. Des d'aquesta perspectiva, Courcelles arriba a la conclusió que, si bé cada un d'ells, a la seua manera, aborda temes relacionats amb la solitud, l'amor carnal i la mort –el que permet que els seus respectius "jo" poètics s'expressen amb propietat– en canvi Ausiàs March s'allunya de l'orfebreria manierista del Duc d'Orleans i, així mateix, defuig del cant a les complexitats del món real –a la manera de l'autor de *Le Testament*–, per a poder forjar una discurs íntim amb una singular càrrega filosòfica i existencial.

Altrament, Vicent Martines realitza en "Ausiàs March i els traduccions" (327-47) un recorregut per les diverses traduccions que s'han fet del corpus poètic ausiasmarquian i el desglossa en dos grans blocs: abans i després de l'aparició de l'Institut Virtual Internacional de Traducció, un projecte de la Universitat d'Alacant que pretén posar a l'abast del gran públic –aprofitant les noves tecnologies– traduccions dels clàssics de l'antiga Corona d'Aragó. Segons Martines, aquest projecte aglutina més de 160 traductors i investigadors de 30 universitats d'Europa, Àfrica, Àsia i Amèrica. I, en concret, en la seua col·laboració presenta el projecte –encarregat per la Institució Alfons el Magnànim– d'editar una antologia de poemes de March, traduïts a les 28 llengües en què l'IVITRA treballa normalment.

Marco A. Colomer, en "Els Cants de Mort d'Ausiàs March en la versió de Vicente Mariner" (349-71) se centra en la traducció llatina dels versos marquians que, en el segle XVII, va fer el qui fou bibliotecari de Felip IV. Mariner, un gran humanista,

hel·lenista i traductor es va proposar, en enfrontar-se a l'àrdua tasca de traslladar al llatí les composicions d'Ausiàs March, situar-lo en el parnàs dels clàssics. Mariner, però, es va proposar destacar la faceta filosòfica del poeta en la seua versió. I des d'aquesta premissa Colomer se centra en la sèrie Cants de Mort, poemes de caràcter reflexiu en què el comú denominador és la relació, des del record, entre la mort i els sentiments, una vinculació que en la versió de Mariner s'assembla més a un desig compositiu produït per un pensador que descriu situacions generals que a les d'un poeta que exposa les seues vivències.

I, finalment, Juan Antonio Icardo s'encarrega en "La presencia de Aristóteles en Ausiàs March" (373-78) de posar èmfasi en la influència de la filosofia aristotelicotomista en les composicions del senyor de Beniarjó. Icardo recorda, en primer lloc, que a l'inici del Renaixement, Aristòtil, a través de la lectura de Sant Tomàs, constituïa el suport que la filosofia prestava a la teologia i que March, a través dels seus poemes, hauria propugnat la lectura tomista d'Aristòtil en la línia promoguda pel seu amic i senyor Duc de Gandia, el príncep de Viana, Carles d'Aragó, que va traduir al castellà l'*Ètica a Nicòmac* de l'Estagirita, destacant l'afany d'aquell per la versificació de l'escolàstica, una comesa que no té referents en la tradició trobadoresca anterior a March.

D'altra banda, acompanya al volum que inclou les intervencions del congrés suara ressenyat un altre, titulat *Cançoner del Magnànim 2009*, que configura una col·lecció de poemes o fragments poètics que van ser llegits en les diverses trobades poètiques organitzades paral·lelament a l'encontre acadèmic. En aquests recitals van participar poetes de geografies distintes –l'antic al-andalus o l'antiga Corona d'Aragó– i el resultat –heterogeni i heterodox per la naturalesa de la seua concepció– és una col·lecció de composicions poètiques amb vocació d'inventari i testimonial, segons manifesten en el pròleg els curadors de l'edició: Ricardo Bellveser i Gonzalo Santonja.

Obres citades

Colón, Germà. “El nom de fonts del poeta Ausiàs March.” *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* 46 (1979): 161-214.

Escartí, Vicent J. *La primera edició valenciana de l'obra d'Ausiàs March (1539)*. València: Bancaixa-Universitat de València-Generalitat Valenciana-Biblioteca Nacional, 1997.

Ferrando, Antoni. *Consciència idiomàtica i nacional dels valencians*. València: Universitat, 1980.